

ОСОБЛИВОСТІ СИЛУЕТНО-ГРАФІЧНОЇ МОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПЛАКАТА

Харківська Міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок» — помітна подія в сфері екології, може стати творчим ґрунтом для експериментів у графічному дизайні і, нарешті, — тлом, де зароджуються новаторські графічні форми, образні і знакові системи.

Екологічний плакат — своєрідний жанр графічного дизайну, що за своїми істотними жанроутворюючими ознаками і змістовою природою є жанром синтетичним, що об'єднує засоби образотворчого мистецтва, зокрема графіки і дизайну.

Новизна дослідження в цій галузі полягає у відсутності комплексних і спеціальних досліджень, присвячених екологічному плакату, зокрема, його особливій візуальній силуетно-графічній мові. Актуальність визначають загальноетичні, соціальні і соціокультурні проблеми екології, проблеми захисту навколишнього середовища та засоби художнього вираження громадянської і цивілізаційної позиції з цього приводу. Ця розвідка є спробою закріпити наявність семіотичної системи у межах екологічного плаката, виокремити новітній напрямок цивілізаційної комунікації засобом екологічного знаку.

В останнє десятиріччя значно зросло зацікавлення світовою спільнотою проблемами екології, що обумовлено тими реальними загрозами, спричиненими людським недбалством і тими відповідями природи, якими вона супроводжує життя людства останнім часом. Екологічні проблеми не обмежуються соціальними, політичними й міжнародними аспектами вирішення, вони є конфліктним етико-естетичним тлом, на якому здійснюються творчі пошуки засобами образотворчого мистецтва і графічного дизайну. Значення останнього як стилеутворюючої діяльності стрімко зростає, що відповідає зростанню візуальної культури суспільства в цілому. Графічний дизайн стає важливим елементом розвитку екологічного мислення, відіграє значну роль у становленні екологічного світогляду в суспільстві. Крім того, він стає окремою творчою сферою формування художньо-візуальних тем, сюжетів, стилів і образів.

Дизайнери шукають нові форми, методи і підходи у вирішенні своїх творчих завдань, створюючи «соціально відповідальний екологічний дизайн» [6]. Робота дизайнерів стала невід'ємною частиною діяльності відомих міжнародних суспільних організацій з охорони

Мал. 1. Л. Пекка, «Індикатори», Фінляндія

Мал. 2. Д. Бортолотті, «Думай про майбутнє. Думай про Природу», Італія

Мал. 3. Хонг Сунг Іл, «Врятуємо тварин!», Південна Корея

навколишнього середовища, таких як GREENPEACE, WWF, які широко використовують можливості графічного дизайну, активно втілюють свої програми і проекти, з кожним роком дедалі розширюючи географію впливу.

Екологічний плакат вийшов за межі суто естетичного чинника, набувши громадянської, соціальної та морально-етичної функцій. Цей жанр значним чином розширив кордони мистецтва, наблизившись до соціальної публіцистики — активного учасника і впливового засобу суспільного життя. Водночас феноменологічне завдання екологічного плаката — формування екологічного мислення і світогляду — із кордонів утилітарної художньої публіцистики, що стоїть на платформі агітації і захисту, виводить його до сфери соціальної філософії.

Активізація розвитку екологічного плаката спричинила одна з найбільших екологічних катастроф людства — аварія на Чорнобильській АЕС, що стала широким тлом для дизайнерських роздумів і художніх рефлексій.

Становлення жанру екологічного плаката пов'язане із необхідністю людства говорити однією мовою (метамовою), зрозумілою всім без винятку, на певному етапі усвідомлення екологічних небезпек. Цивілізація відчула необхідність у певній системі знаків і символів, яка була би промовистою, комунікативною і необмеженою жодними віковими, національними, етнічними, державними, мовними бар'єрами. Так почала утверджуватися графічна мова екологічного плаката.

Важливу роль в історії екологічного плаката, а також його етико-естетичного розвитку у становленні і еволюції світового графічного дизайну в цілому й відіграє харківська Міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок», яка є однією з найважливіших, постійно діючих екологічних і професійних акцій світового масштабу [7].

Колекція Триєнале нині нараховує понад чотири тисячі плакатів, присвячених темам екології планети та екологізації суспільства. Вони засвідчують пошуки нових візуальних, графічних, та комунікативних можливостей.

Власне екологічний плакат є самостійним художньо-публіцистичним явищем, що вимагає окремого, комплексного, системного вивчення. І колекція Триєнале є унікальним для цього тлом.

Разом з історичними епохами змінюються предметні парадигми графічного дизайну, якість художнього мислення і естетичні засади. Екологічний плакат є жанром, в якому втілюються пошуки дизайнерів, перейнятих екологічними проблемами, символічної, емоційної й публіцистично ефективної візуальної мови. Ця мова мала б бути більш гнучкою, проти-

Мал. 4. Хонг Сунг Іл, «Енергія Природи - тварини», Південна Корея

Мал. 5. Л. Древинські, «Врятуй мене!», Німеччина

Мал. 6. Акіяма Іку, «Ящірка», Японія

стояти і протиставлятися вербально-комунікативним процесам інформаційного суспільства. В інформаційну епоху знецінюється слово, уніфікується традиційна система знаків, відтак, споживачів інформації сьогодні важко здивувати, розчлунити чи змусити співчувати тільки за рахунок вербальної складової комунікації (тобто засобом слова). Виникає потреба в новій мові, відтак відбувається процес творення однієї з них — загальноприйнятої, образної, візуальної мови — визначимо її як екосеміотику [3—4].

Візуальна мова екологічного плаката має свої силуетно-графічні засоби, що потребують детального вивчення. З-поміж художньо-зображальних засобів екологічного плаката вони є найпоширенішими. У колекції триєнале основними складовими майже кожного плаката є контрастний, упізнаваний силует чи контурний графічний рисунок. Цей графічний елемент (і, певною мірою, засіб) є лаконічним поєднання фактур і силуетів, а робота з кольором і типографікою посилює його значущість і художню виразність. У додатках наведено приклади робіт авторів різних шкіл, які дають можливість простежити, як із найпростіших елементів і структур виникають природні образи чи «знаки», і засобом графічного дизайну формулюються важливі проблеми сучасності і майбутнього.

Екологічні силуети-символи з'явилися вже на першій триєнале (1991 р.) в роботах майстрів Японії: Шигео Фукуди, Казу маса Нагаї, Цутому Со, Еріко Хасумі, Хідео Ямашита, Акіяма Такаші. Слід зазначити, що японські плакатисти-дизайнери випереджали своїх західних колег у способі екомислення і якості екоповедінки, що, можливо, пов'язано з тим, що мистецтво Японії завжди зверталось до Природи як до джерела натхнення.

Графічно стилізовані знаки-силуети людини, квітів, дерев, птахів, риб, звірів, усього живого, чим населена природа, становлять цілісну мову, де кожен силует є еквівалентом слову. Використовуючи цей оригінальний «візуальний словник», дизайнери працюють з набором знаків, як у роботі зі шрифтовою гарнітурою.

Фактично виникла, утворивши графічну систему, силуетна екотипографіка, спільна для дизайнерів різних країн і шкіл як за своїми знаками, так і загалом за «словниковим запасом». Плакати з колекції триєнале за ознакою екотипографіки представлені дизайнерами різних країн (і поколінь): Японії, Китаю, Тайваня, Південної Кореї, України, Польщі, Фінляндії, Росії, Німеччини, Італії, США, Ірану.

Складають візуальну мову екологічного плаката «екослова» (символи, знаки, «ека-елементи»), їх внутрішнє семантичне значення, а також спільність називання підтверджує детальний аналіз матеріалів колекції. Ці ж матеріали дають підстави стверджувати про таке явище, як шрифтова акциденція екологічного плаката. На відміну від текстових шрифтів, функція яких істотно обмежує їх форму, екологічна знакова акциденція — не обмежена нічим [1-2]. Єдиний критерій якості акциденції — кількість високохудожнього дизайну, виконаного за його участі. Таким чином, на основі колекції триєнале можливо скласти «екологічний словник», яким можуть користуватися дизайнери, створюючи плакати екологічної тематики.

Історико-хронологічний аналіз матеріалів колекції свідчить, що попри існування деяких стилістичних і пластичних відмінностей між системами знаків різних дизайнерських шкіл, вони тяжіють до семантичної єдності, утворюючи акциденцію.

Це наочно демонструє порівняльний аналіз робіт представників різних дизайнерських шкіл: німецької (плакати Л. Древинський і Й. Фідлера), китайської і південнокорейської, представників української та російської шкіл (Ю. Сурков (Росія) і Е. Хоменко, Н. Кудінова, Е. Сафулліна). Автори знаходять свій художній, авторський підхід у зображенні знаків, од-

нак основна ідейна складова — силует — лишається в межах загальної семантики.

В екологічному плакаті використовуються стійкі екосеміотичні системи. Знаками цієї екосистеми стають найпростіші природні об'єкти. Вони графічно стилізуються, спрощуються — виникає система фігур, начерки силуетів, що складаються в один концептуальний напрямок екологічного плаката. Начерки цих знаків, їх графічний стиль є новою формою акциденції; вони є також завершеною формою, здатною жити поза середовищем, зберігаючи при цьому своє екологічне семіотичне спрямування. Як знак земної кулі став знаком-символом екології, так і всім основним знакам екологічної акциденції (екоакциденції), мабуть, доведеться пройти шлях до утвердження свого образу-символу.

Йдеться виключно про знаки-силуети, які в одному річизі і водночас різноманітно стилізують й узагальнюють дизайнери. І це не класична врівноважена, тонко збалансована, витончена типографіка, пронизана теплим світлом м'якого, прозорого «срібла». Це і не модерністський простір контрастів і ритмів, побудований з геометричних форм: кола, квадрата, трикутника. Екотипографіка уникає кутів і різких ліній. Пластичні, «лекальні», часто незавершені контури екознаків практично повністю відповідають новій постмодерністській стильовій парадигмі графічного дизайну.

Екологічний плакат є унікальним синтетичним жанром, функціональні й етико-естетичні можливості якого тільки-но починаються вивчатися. Одним із жанроутворюючих факторів, що обумовлює і підкреслює його феноменальну природу і засадничу незалежність, є його візуальна графічна мова. Аналіз матеріалів колекції Міжнародної триєнале екологічного плаката «4-й Блок» дозволив стверджувати, що екологічний плакат створюється засобом екосеміотики — мови символів і образів, зрозумілою для представників дизайнерських шкіл різноманітних країн, і, фактично, такої, що охоплює весь комунікативний простір людства. Матеріалом цієї мови є екослова-символи, що мають спільне семантичне значення у різних дизайнерів. Основний принцип створення цих символів є силуетний начерк, упізнаваний, зрозумілий і ефективний у декодуванні візуальної інформації, головні семантично активні елементи цієї мови — Земля і Людина.

---

1. Гордон Ю. Книга про букви от Аа до Яя / Ю. Гордон. – М.: Издательство студии Артемия Лебедева, 2006. – 384 с.

2. Лесняк В.И. Акцидентный шрифт. 75 оригинальных шрифтов / В.И. Лесняк. – Х. : Колорит, 2004. – 139 с.

3. Северина О.Н. Развитие современного экоплаката. (На примере Международной триеннале экоплаката «4-й Блок») / О.Н. Северина // Традиции и новации в высшем архитектурно-художественном образовании. – 2007. – № 1, 2, 3. – С. 193–196.

4. Северина О.Н. Земля-планета в знаковой системе экоплаката (экосеміотике). По материалам коллекции международной триеннале «4-й Блок» / О.Н. Северина, М.И. Розенфельд // Вісник ХДАДМ. – 2008. – № 1. – С. 104–113.

5. С.И. Серов. Стилевые процессы в Советском графическом дизайне 1960-1980-х годов: дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.06 «Техническая эстетика» / С.И. Серов. – М., 1990. – 155 с.

6. McQuiston L. Graphic Agitation 1. / L. McQuiston. – London : Phaidon Press, 2000. – 240 p.

7. www.4block.com

Анотація

Стаття присвячена дослідженню візуальної мови екологічного плаката на основі матеріалів колекції Міжнародної триєнале екоплаката «4-й Блок».

Аналіз матеріалів колекції дозволив стверджувати, що екологічний плакат є унікальним, незалежним і синтетичним жанром, природа якого перебуває на межі образотворчого мистецтва, графіки, дизайну і художньої публіцистики. Тлом жанру є екосеміотика — мова символів і образів, зрозуміла для представників дизайнерських шкіл різноманітних країн. Одиницями цієї мови є екослова — символи, що мають спільне семантичне значення у різних дизайнерів, основний принцип створення цих символів є силуетний начерк, впізнаний, зрозумілий і ефективний у декодуванні візуальної інформації, семантично активні елементи цієї мови — Земля і Людина.

Ключові слова: екологічний плакат, екосеміотика, силуетно-графічна мова, екологія, Міжнародна триєнале екоплаката «4-й Блок».

Annotation

Close examination of the International Triennial «The 4th Block» poster collection have shown that among the variety of graphical and illustrative means available to the artist working in the field of the present day eco-poster, the techniques involving the use of shapes and silhouettes are the most common. Outlines of the simplest, most easily recognizable elements of nature are beginning to form its own, independent «eco-symbolic» language, a language of contour driven emblematic pictograms. Utilizing this visual «dictionary», designers are turning these symbols into a new typographical character set, thus creating a contemporary contour calligraphy of ecological images with the undeniable similarities, found both in their illustrative form and in their «underlying vocabulary». This technique, employed by an increasing variety of arts and designs schools unifies the images, making them a universal lettering tool of the environmental poster.

Ключевые слова: экологический плакат, экосимиотика, экология, Международное триеннале экоплаката «4-й Блок».

Аннотация

Статья посвящена исследованию визуального языка экологического плаката на основе материалов коллекции Международной триеннале экоплаката «4-й Блок».

Экологический плакат является уникальным, независимым и синтетическим жанром, природа которого пребывает на стыке живописи, графики, дизайна и художественной публицистики. Основой жанра является экосемиотика — язык символов и образов, понятный представителям дизайнерских школ разных стран. Единицы этого языка — символы, которые имеют общее семантическое значение у разных дизайнеров, основной принцип их создания — силуетное начертание, понятное и эффективное в декодировании визуальной информации, семантически активные элементы этого языка — Земля и Человек

Keywords: eco-poster, eco-semiotics, ecology, International eco-poster Triennial «The 4-th Block».